

Komisch; minthogy levélben böven kifejtette, mért, utólag kitörölte. — Mikor a halál nemtője a vesztőbárd alatt meghajló Miltiadeshez lép s ez búcsút mond: «Pallas meghallgatott. — Ég veled, Megnyugvás szállt szívembe, Luciám» (1078—1079. sor), Arany egyik kitörölt jegyzetében ezt mondja: «Engesztelés a halálban. Ez boszantja Lucifert»; a másikban pedig: «Miért a históriától eltérni? — Miltiades börtönben halt meg.» — A római színben pedig Cluvia éneke mellett a következő jegyzet nyomait látjuk: «A gondolat jó, de nem a vers.» Mindezek is jellemző adalékok Arany gondos kritikájához.

Akit pedig a Bertillon-féle dactyloscopia érdekel, megtalálhatja Madách ujjának téntás lenyomatát a 13, 16, 17, 59, 62, 79, 82, 83 stb. lapokon, melyek szintén tanújelei gyors munkájának.

TOLNAI VILMOS.

VÖRÖSMARTY GÖRGEY-VERSE.

Az IK. utolsó füzetében (1924. 113. l.) Badics Ferenc Bajza forradalmi verseinek közlésében megemlíti, hogy: «midőn 1849 őszén [Zalár József] egyideig együtt bujdosott velük [Bajzával és Vörösmartyval] és Vachott Sándorral, ez sokat vitakozott Vörösmartyval: áruló-e Görgey vagy nem; Vörösmarty annak tartotta, Vachott nem; Bajza nem szólt a vitába, csak hol fájdalmasan, hol gúnyosan mosolygott. Vörösmarty ekkor már talán megírta *Átok* c. költeményét, melynek nyolc sorában a bösz harag durva sziklakövei zúdulnak az 'áruló' fejére.»

Badics Ferenc úgy látszik csak azt a nyolc sort ismeri, melyet Riedl Frigyes is felolvasott 1913 febr. 7-i egyetemi előadásán, mikor alkalmilag Görgeyről a magyar költészetben beszélt. (Ezt az előadást gyorsírói jegyzet után közölte a Budapesti Hirlap, 1913 febr. 18-i szám.) A költemény azonban nem nyolc sor, hanem nyolc négysoros versszak, tehát harminckét sor. Az az említett nyolc sor az egész költeménynek csak utolsó két versszaka. A teljes verset valamely pontatlan másolatból Kacziány Géza közölte: *Vörösmarty utolsó évei és kiadatlan költeményei* c. értekezésében, az észak-amerikai Dongó (Cleveland) 1913 júl. 15-i számában.

Módomban van a címnélküli költeményt Vörösmarty eredeti fogalmazványából közölni, mely alá a költőnek akkori házigazdája a következő jegyzetet függesztette: «*Írta Vörösmarty Mihály Szatmár megyében Gebén 1849 oct. 10-én délután Csanády János házában.*» Tehát ugyanaznap, amikor Csanády János nevének emlékkönyvébe írta azokat a kétségbeesett sorokat, melyeket Gyulai a nagy kiadásban közölt (vö. a hozzáírt jegyzetet).

A költemény szövege betűről-betűre a következő:

Görgeinek híják a' silány gazembert,
Ki e' hazát eladta czudarúl.
Kergesse őt az istennek haragja
A' síron innen és a' síron túl.

O száz ezernyi hős fiak' vezére
 Dicső ha győz, dicső, ha elesik,
 Ki úr leendett, millyennél nagyobb nincs,
 Meghajlott a' lábtúrta fövényig.

Kezében volt az ország' szive, kardja,
 'S ő mint pofon vert, megrugdalt inas,
 Feladta gyáván mind e' drága kincset,
 Bérért vagy ingyen, mindenképen gaz.

Hallgatnak ágyuink, a' puska nem szól.
 E' némaság oh milly rémületes!
 A' hajdu nem küzd, a' megjött huszárnak
 Kardján most nem vér, — csak köny csergedez.

Harcz nélkül, alku nélkül így elesni!
 Egymásra néznek a' bús harczfiak
 'S a' hitszegő vezérre szíveikben
 Kihalhatatlan átkot mondanak.

„Isten vagy ördög — így kérdik magokban —
 Mellyik teremté ezt a' Görgzeit?
 Illy férget isten soha nem teremthet,
 Ezen megtörnék emberben a' hit.

Hervadjon a' fű a' hol megpihenne,
 Akadjon fel, midőn a' fára néz [.]
 Enyhet ne adjon éhe szomja ellen
 A' föld, 's ne nyujtson soha emberkéz...¹

Kergesse őt a bal szerencse, mint
 Szilaj kutyák a' felriadt vadat.
 Eljen [így!] nyomorból kínból mind halálig
 'S ha elhal, verje meg a' kárhozat. ["]

A kézirat kétségtelenül Vörösmartyra vall. A cím hiánya, a kihúzott sorok, a központosásnak aránylag hiányos volta, magának az írásnak el-sietett vonalvezetése mutatja, hogy ez az eredeti fogalmazvány s ezt Csanády jegyzete is igazolja. Csanády Sándor, 48-as függetlenségi képviselő, az előb-binek fia, később valamely alkalommal, bizonyára nem gyöngéd szándékkal, ezt az eredeti fogalmazványt elküldte Görgeynek, aki iratai közé eltette. 1916-ban elkövetkezett halálakor a többi irattal a M. T. Akadémia tulaj-donába került, onnan másoltam le az eredetiről.

TOLNAI VILMOS.

¹ E versszak első sorpára előtt a következő áthúzott sorok:

Hervadjon el — hol megpihenne a' fű,
 Akadjon fel, midőn a' fára néz

A második sorpár előtt szintén ez áthúzott sorok:

Egyék magának kint és nyavalyákat
 A' föld ne adjon éhe, szomja ellen
 Tápot ne nyujtson soha semmi kéz.